

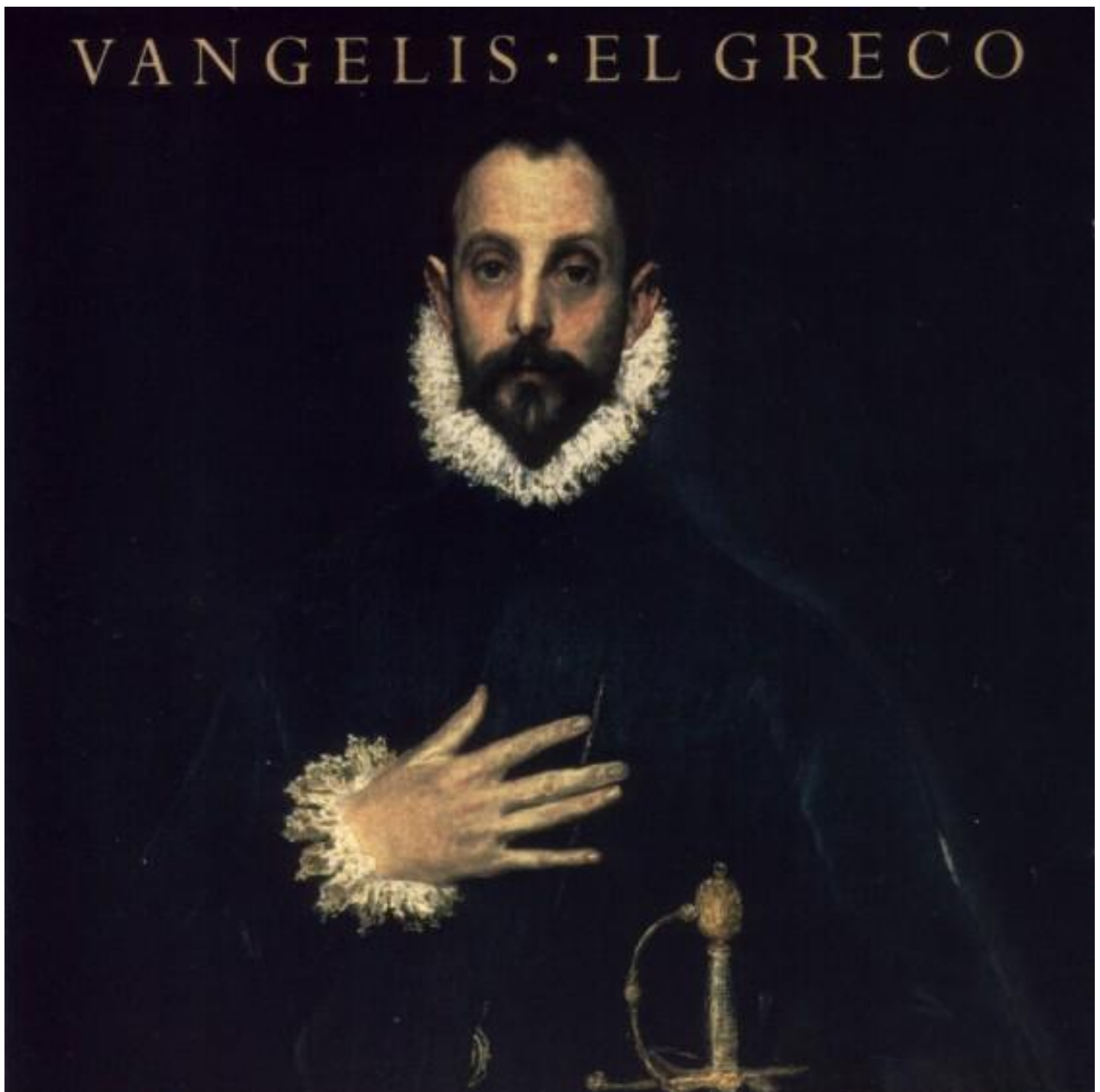
ΓΕΛ ΜΟΙΡΩΝ
“ΚΡΗΤΙΚΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ. ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΚΑΙ EL GRECO”
ΤΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΕΛ ΓΚΡΕΚΟ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

- 1) ΣΚΙΑΟΥ ΕΡΑΛΝΤ
- 2) ΤΡΙΜΠΑΛΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
- 3) ΣΗΜΑΙΑΚΗΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ
- 4) ΡΟΜΠΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΣΑΜΟΥΡΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΜΟΙΡΕΣ 2013

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΕΛ ΓΚΡΕΚΟ

1. ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ο Δομίνικος Θεοτοκόπουλος γνωστός ως (El Greco) γεννήθηκε το 1541 στη Κρήτη και έζησε στην εποχή της Ενετοκρατίας. Γύρω το 1566 πήγε στην Βενετία, στη συνέχεια γύρω στο 1570 μετακόμισε στη Ρώμη

Αρχικά έμεινε στο παλάτι του καρδινάλιου Alessandro Farnese που ήταν ένας από τους σημαντικότερους και πλούσιους ιδιώτες της Ρώμης. Το 1572 εντάχθηκε σε μια ακαδημία όπου εκεί έκρινε τα έργα του Michelangelo που τον οδήγησε στην εξοστράκισή του από τη Ρωμαϊκή τέχνη. Επίσης συνάντησε το Titian που ήταν διάσημος ζωγράφος της εποχής του. Επιπλέον συνάντησε τον Giulio Clovio που τον περιέγραψε ως έναν μαθητή του Titian, τον επηρέασε περισσότερο ο βενετός ζωγράφος Tintoretto πιο πολύ από όλους.

Μετά έφυγε από τη Ρώμη για την Ισπανία όπου έζησε και εργάστηκε μέχρι το τέλος της ζωής του. Στο Toledo συνάντησε τον Diego de Castilla όπου τον διευκόλυνε την προμήθειά του και οι πίνακες θα γίνονταν τα πιο ολοκληρωμένα αριστουργήματα του El Greco. Μετά από μια διαφωνία με τον Castilla ο El Greco ξεκίνησε μια επιτυχημένη καριέρα στο Toledo.

Το ενδιαφέρον του Ελ Γκρέκο για τη φιλοσοφία, τη θεολογία, την λειτουργική, την αγιολογία, τη λογοτεχνία, και την ιστορία αντανακλάται, τόσο στον κατάλογο των έργων της βιβλιοθήκης του, όσο και στη επιλογή των διανοούμενων τους οποίους συναναστρεφόταν στην Ιταλία και στη Ισπανία.

Η τέχνη του Θεοτοκόπουλου είναι καρπός των ιστορικών συνθηκών και της όλης προπαιδείας της μεγαλοφυΐας του. Κρήτη, Βενετία, Ρώμη, Μαδρίτη, Τολέδο, αποτελούν τα ιστορικά του πλαίσια. Τα καλλιτεχνικά των χωρών, οι πολιτικές και θρησκευτικές συνθήκες της εποχής του, επέδρασαν στη διαμόρφωσή του. Και

άλλοι ασφαλώς έζησαν την ίδια εποχή υπό αυτές τις συνθήκες. Αλλά μόνο του Γκρέκο το πνεύμα βρέθηκε κατάλληλο για να δώσει την καλλιτεχνική έκφραση της περιόδου και να την ερμηνεύσει με τον δικό του, τον βαθύτατα προσωπικό, αλλά και απaráμιλλο τρόπο. Ο ορθολογισμός της Αναγέννησης επέφερε ήδη κόπωση στην τέχνη, η οποία τώρα, από αντίδραση, ζητά στα εξωκόσμια οράματα της θρησκείας, την αντιρρεαλιστική πραγματικότητα. Η τεχνική του ιμπρεσιονισμού με την έντονη αντίθεση του φωτός και της σκιάς, η ανήσυχη στάση των σωμάτων και η αδιαφορία προς τη φυσικότητα του χώρου, δημιουργούν την ατμόσφαιρα της νέας τέχνης. Αυτή φέρει το όνομα του Μανιερισμού και η ζωηρότερή της εκδήλωση πληρεί κυρίως το β΄ ήμισυ του 16ου αιώνα και τις αρχές του 17ου, όταν αρχίζει η πληθωρική περίοδος του Μπαρόκ.

Επίδραση του Τιτσιάνο αναγνωρίζουν οι κριτικοί στα έργα του Δομήνικου: «Ευαγγελισμός» του Πράδο (Μαδρίτη), «ο Άγιος Φραγκίσκος δεχόμενος τα στίγματα» της συλλογής Θουλοάγκα, «Προσωπογραφία του Κλόβιο» στο Μουσείο Νεαπόλεως και την προσωπογραφία του «Αναστάτσι» (Συλλογή Frick N. Υόρκη). Κατά την παραμονή του στη Ρώμη, με την ανάμνηση όμως του Τιντορρέτο, ο Γκρέκο θα ζωγραφίσει την «Θεραπεία του Τυφλού», της Πινακοθήκης της Πάρμας και την «Εκδίωξη των εμπόρων εκ του ναού» του Ινστιτούτου Τέχνης στη Μινεάπολη (Η.Π.Α.).

2. ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ

Έργα της νεανικής ηλικίας του Γκρέκο, δηλαδή πριν την εποχή της μετάβασής του στη Βενετία θεωρούνται: «Η Προσκύνησις των Μάγων» του Μουσείου Μπενάκη στην Αθήνα, ένα τρίπτυχο στην *Gabria Estense* της Μοδένας με την παράσταση της προσκύνησης των Ποιμένων, τη βάπτιση και στο μέσο το Χριστό να στέφεται σε δόξα μάρτυρας της πίστεως του Όρους Σινά κ.ά. Παρά τις αμφισβητήσεις περί αυτών, φαίνεται ότι αυτά είναι μάλλον γνήσια έργα του, ενώ αντιθέτως «ο Ευαγγελιστής Λουκάς ζωγραφίζων την Θεοτόκον», παρά την υπογραφή του Δομήνικου, δεν πρέπει να θεωρείται έργο του. Άλλα νεανικά έργα του ζωγράφου που ανήκουν σ' αυτήν την περίοδο της παραμονής του στη Βενετία

θεωρούνται: «Η Δευτέρα Παρουσία», «Η προσκύνησις των Ποιμένων» της συλλογής Willumsen. Πίνακες της ίδιας περιόδου θεωρούνται: «Η θεραπεία του Τυφλού» της Πινακοθήκης της Δρέσδης, «Ο λεγόμενος Στέφανος» της Βιέννης, «Η Βάπτιση του Χριστού» της συλλογής Κούκ στην Αγγλία, «Το Παιδίον με το κάρβουνο» στην Πινακοθήκη Νεαπόλεως Ιταλίας, «Η αρπαγή της Περσεφόνης» της Πινακοθήκης Ντόρια στη Ρώμη και η λεγόμενη «προσωπογραφία μιας Κρητικιάς». Η προσωπογραφία αυτή η λεγόμενη αλλιώς «Κυρία με την ερμίνα» είναι έργο μάλλον του 1580-82

3. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Οι Φράγκοι μοίρασαν τις διάφορες επαρχίες της: Ο Βονιφάτιος ο Μομφερρατικός πήρε την Κρήτη που αργότερα (1204) την πούλησε στους Ενετούς για χίλια αργυρά μάρκα. Τα παζαρέματα για την πώληση της Κρήτης αργούσαν και οι Γενουάτες βρήκαν την ευκαιρία να την καταλάβουν αιφνιδιαστικά. Οι Ενετοί όμως είχαν δώσει «προκαταβολή» και αναγκάστηκαν να πολεμήσουν, για να πάρουν τη μεγαλόνησο (1210). Η επαφή, της Κρήτης με τη Βενετία κι ο ερχομός πολλών μορφωμένων Βυζαντινών, ύστερα από την άλωση της Πόλης, δημιούργησαν ένα καλλιτεχνικό κλίμα. Έτσι, το θέατρο, η ζωγραφική, η μουσική και η τυπογραφία αναπτύχθηκαν αρκετά από τους Κρητικούς. Προπαντός η ζωγραφική, που ανθούσε πιο καλά στα πολλά μοναστήρια και επεκτεινόταν με τις αγιογραφίες και τις τοιχογραφίες των πάμπολλων Εκκλησιών.

Στην Ισπανία κατόπιν η τέχνη του Θεοτοκόπουλου βρίσκει την τέλειά της έκφραση. Στο αυστηρό καθολικό της περιβάλλον με τον φανατικό Φίλιππο τον Β΄ η μεταρρύθμιση τότε θριάμβευε. Οι Ιησουΐτες με αρχηγό τον Ιγνάτιο Λογιόλα το θάνατο για την καθολική πίστη, εξαίρουν το μαρτύριο και την εκ τούτου θέωση των ηρώων της πίστης. Τοιούτοτρόπως, η μυστική φύση του ανατολίτη τα καλλιτεχνικά του βιώματα βρήκαν το κατάλληλο

κλίμα στην Ισπανία, εξάλλου έμεινε κατ' ουσία μακριά από την κλασική Αναγέννηση. Για τον μνημένο άνθρωπο στους πίνακές του οι μορφές φαίνονται ως οπτασίες, ως οράματα της στιγμής, καλείται ο θεατής να τις απομαντεύσει συλλαμβάνοντας τον υπερβατικό τους χαρακτήρα. Οι άγιοί του καθώς και οι προσωπογραφίες του έχουν βλέμμα πέρα των γήινων. Στη μυστική σύλληψη του περιβάλλοντος και του όλου χώρου εντάσσεται ο ίδιος, οι φίλοι του, οι θρησκευτικές και κοσμικές μορφές και τα διάφορα γεγονότα. Μορφές ελλειπτικές και μετεωριζόμενες, σώματα μακρύτερα από το φυσικό, με το «γραφικό» ρυθμό, με τα ακαθόριστα περιγράμματα, με τις ιριδιάζουσες ευρείες πτυχές των ενδυμάτων και την έντονη φωτοσκίαση, συνιστούν τη δύναμη του καλλιτέχνη, τη «μυστική μαγεία» της συνθέσεως, ανάλογο προς την έκσταση της αγίας Θηρεσίας για το όραμα του κόσμου.

Μετά την άφιξή του στο Τολέδο, οι πρώτες παραγγελίες που ανέλαβε αφορούσαν τρία ρετάμπλ για τη μοναστηριακή εκκλησία του Αγίου Δομήνικου. Για την εκκλησία του Αγίου Δομήνικου, ο Γκρέκο φιλοτέχνησε την Ανάληψη της Παναγίας (π. 1577, Ινστιτούτο Καλών Τεχνών, Σικάγο), έργο που πλαισιωνόταν από τις απεικονίσεις του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή (1577-79, Santo Domingo el Antiguo), του Αγίου Ιωάννη του Ευαγγελιστή (1577-79, Santo Domingo el Antiguo), του Αγίου Βερνάρδου και του Αγίου Βενέδικτου. Το πρόγραμμα της εικονογράφησης περιλάμβανε ακόμα συνθέσεις με θέμα την Αγία Τριάδα (1577-79, Μουσείο Πράδο), την Προσκύνηση των Ποιμένων, τον Άγιο Ιερώνυμο, την Ανάληψη του Χριστού και τον Άγιο Ιλδεφόνσο. Η Ανάληψη της Παναγίας, που τοποθετήθηκε στο κεντρικό ρετάμπλ της αγίας τράπεζας, όπως και η Αγία Τριάδα, αναδεικνύουν την ικανότητα του Γκρέκο να συνδυάζει στοιχεία από τον Τιτσιάνο και τον Μιχαήλ Άγγελο, παραδίδοντας τελικά μία πρωτότυπη σύνθεση. Με τη ζωή του Θεοτοκόπουλου στο Τολέδο συνδέονται σπουδαιότατοι πίνακες. Μεταξύ αυτών: «Πέτρου και Παύλου», «Χριστόν αίροντα τον Σταυρόν» (περί το 1594) στο Πράδο της Μαδρίτης, «επί νεφελών Θεοτόκον» (περί το 1597) στη Βαρκελώνη, «Ανάστασιν του

Χριστού» (περί το 1598), στο Πράδο, «Προσωπογραφία του καρδινάλιου Nino de Guevarass (περί το 1600) αρχιεπισκόπου Σεβίλλης και μεγάλου Ιεροεξεταστή, «η εκδίωξη των εμπόρων» (περί το 1604) στο Gabridge Mass των Η.Π.Α., «Προσωπογραφία του Don Diego Covarrubias» (περί το 1604) του μουσείου Καλών τεχνών Βουδαπέστης, «Άγιον Ανδρέαν» (περί το 1604) στη μητρόπολη του Τολέδο, «Άγιον Ιλδεφόνσον γράφοντα καθ' υπαγόρευσιν της Θεοτόκου» (1608 περίπου) στην εκκλησία του νοσοκομείου de la Caridad του Illescas, «Δείπνον του Ιησού εις την οικίαν του Σίμωνος» (περι το 1608) στην Κούβα, και ο ανάλογος πίνακας της συλλογής Winterborthom των Η.Π.Α.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

www.matia.gr

www.wikipedia.com

Προσωπικό Αρχείο Φιλολόγου και Ιστορικού (ΜΑ Βυζαντινής Ιστορίας), Αμαλίας Κ. Ηλιάδη
Εγκυκλοπαίδεια Δομή 11^{ος} τόμος
Βιβλίο Καθηγητού Κ. Σαμουράκη